

acquisitiebeleid

1 inleiding

1-1 aanleiding

Groei van de werkgelegenheid is belangrijk voor de lokale economie. Groei ontstaat doordat nieuwe bedrijven worden opgericht en bestaande bedrijven groeien. Ook de vestiging van bestaande bedrijven vanuit andere landen of regio's levert een bijdrage. Veel lokale en regionale beleidsmakers zetten zich via acquisitie actief in om bedrijven aan te trekken.¹ Het kan hierbij gaan om buitenlandse bedrijven die zich voor het eerst in Nederland vestigen, bedrijven binnen Nederland die naar een andere regio verhuizen of bedrijven binnen Nederland die een nieuwe vestiging openen of meerdere vestigingen samenvoegen.² De acquisitie richt zich met name op bedrijven die 'footloose' zijn: bedrijven die niet sterk gebonden zijn aan hun vestigingsplaats en verhuizen als het elders beter is.³

Rotterdam heeft in het 'Coalitieakkoord 2014-2018' opgenomen dat het verleiden van bedrijven, partners en ondernemers om zich (blijvend) te vestigen in Rotterdam actieve (internationale) acquisitie vereist. De gemeente legt samen met regionale en (inter)nationale partners spreekwoordelijk 'de rode loper' uit voor deze bedrijven. In het 'Coalitieakkoord 2018-2022' is opgenomen dat Rotterdam de lobby voor het acquireren van IT-bedrijven en bedrijven met een focus op (groene) innovatie gaat verstevigen.

De aandacht voor acquisitie wordt ook duidelijk in de internationale strategie van Rotterdam. In 'Rotterdam Internationaal 2015-2020', wordt als overkoepelende doelstelling geformuleerd dat "het creëren en behouden van werkgelegenheid en het stimuleren van economische groei [...] het hoofddoel [is] van de internationale betrekkingen van Rotterdam".⁴ Om dit doel te bereiken is de acquisitie van bedrijven een belangrijke pijler.

Dat groei van het aantal bedrijven en de werkgelegenheid voor Rotterdam van belang is, blijkt uit het nog steeds relatief hoge werkloosheidspercentage in vergelijking met andere steden uit de G4. Ten opzichte van 2016 is de werkloosheid weliswaar fors gedaald (van 11,3% naar 8,1% in 2017), maar het ligt nog steeds hoger dan in de andere gemeenten.⁵ In twee door de VVD ingediende moties uit 2017 wordt, vanwege het hogere werkloosheidspercentage, meer aandacht gevraagd voor inzet op het aantrekken van bedrijven die zich richten op banen voor lager opgeleiden.⁶

Recent is onderzoek gedaan naar de acquisitie van (internationale) bedrijven door de International Advisory Board Rotterdam (IAB Rotterdam).⁷ Een van de hoofdconclusies in dit onderzoek is dat de afstemming tussen de verschillende acquisitiepartners beter

¹ Ruimtelijk Planbureau, 'Verhuizingen van bedrijven en groei van werkgelegenheid', Den Haag, 2007.

² Stec groep, 'Resultaten database locatiebeslissingen Nederland 2015', maart 2016.

³ Ruimtelijk Planbureau, 'Verhuizingen van bedrijven en groei van werkgelegenheid', Den Haag, 2007.

⁴ Gemeente Rotterdam, 'Rotterdam Wereldwijd, Rotterdam Internationaal 2015-2020', .

⁵ CBS Statline, 'Arbeidsdeelname, regionale indeling 2017', geraadpleegd 26 juni 2018.

⁶ Verheij J.W. e.a., motie 'Vestigingsklimaat' (verworpen), 6 juli 2017 en Becker, S., motie 'Vestigingsklimaat' (verworpen), 14 november 2017.

⁷ The International Advisory Board Rotterdam 2017. 'Special edition on FDI attraction, 2018.

kan, een overkoepelende strategie noodzakelijk is en de verspreiding van (deel)taken over verschillende partijen voor de investeerders verwarrend kan zijn.

De precieze opbrengst van het Rotterdamse acquisitiebeleid is niet duidelijk. Verder zijn er diverse partijen betrokken bij de uitvoering, wat potentieel risico's met zich meebrengt voor de uitvoering. Dit alles is reden voor de rekenkamer onderzoek te gaan doen naar het acquisitiebeleid.

1-2 leeswijzer

De onderzoeksopzet schetst in paragraaf 2 een beeld van de (beleidsmatige) context van acquisitie van bedrijven. In paragraaf 3 worden de doelstellingen, centrale vraag en deelvragen van het onderzoek benoemd. In paragraaf 4 worden kort de kaders besproken waarmee het onderzoek wordt afgebakend en in de vijfde paragraaf staat een uiteenzetting van de onderzoeksopzet. Paragraaf 6 geeft de planning en organisatie van het onderzoek weer. Ten slotte is in paragraaf 7 aangegeven hoe wordt omgegaan met de verwerking van privacygevoelige gegevens.

2 context

2-1 vestigingsklimaat

Voor Nederlandse steden en regio's zijn de aanwezige bedrijven van groot belang voor de werkgelegenheid. Om bedrijven aan te trekken en te binden is een gunstig vestigingsklimaat essentieel.⁸ Het vestigingsklimaat bestaat uit een combinatie van factoren die het voor bedrijven (en de werknemers) aantrekkelijk maakt om zich in een regio te vestigen. In het verleden waren klassieke vestigingsplaatsfactoren zoals de nabijheid van grondstoffen of havens zeer belangrijk (voor voornamelijk de industriële sector). In de huidige situatie zijn bedrijven, door betere logistiek en andere bedrijfsactiviteiten, vaker 'footloose'. Dit houdt in dat zij zich in theorie overal kunnen vestigen. Er blijven voor deze bedrijven vanzelfsprekend factoren die een positieve of negatieve invloed hebben op de plek van vestiging. Op nationaal niveau gaat het dan bijvoorbeeld om aantrekkelijke fiscale regelgeving. Daarnaast spelen ook regionale en stedelijke factoren mee, zoals de bereikbaarheid, het woonklimaat en de kennisinfrastructuur.⁹

acquisitie

Naast het vestigingsklimaat kan de wijze van promotie (en de daarbij behorende ondersteuning van bedrijven) een rol spelen bij de keuze van bedrijven voor een vestigingsplaats. Het uitvoeren van deze promotie- en acquisitietaken wordt veelal belegd bij organisaties die hiervoor uit publieke gelden worden gefinancierd.

Namens Nederland heeft de Netherlands Foreign Investment Agency (NFIA) de rol van ondersteuningsorganisatie bij het aantrekken van buitenlandse investeerders. Deze uitvoeringsorganisatie is verantwoordelijk voor het leveren van advies, informatie, praktische hulp en toegang tot netwerkpartners aan buitenlandse bedrijven die zich willen vestigen of uitbreiden in Nederland. De opdrachtgever is het ministerie van Economische Zaken en Klimaat. In het programma Invest in Holland werkt de NFIA

⁸ Minister van Economische Zaken en Klimaat, brief Aanbieding vierde Monitor Vestigingsklimaat, 5 juli 2017.

⁹ PBL, 'Werken aan de internationale concurrentiekracht', 2013.

samen met regionale acquisitiepartners, die voor de eigen regio of stad de acquisitie voeren.¹⁰

Hoewel er regelmatig bedrijven binnen Nederland verhuizen of een nieuwe vestiging in een andere gemeente starten, richt acquisitie zich doorgaans op het buitenland. Het actief werven van bedrijven in andere gemeenten is “not done”.

Het feitelijke acquisitieproces bestaat uit een aantal stappen. Hierbij is onderscheid te maken tussen actieve en reactieve acquisitie. Bij actieve acquisitie gaat de acquisitieorganisatie zelf op bedrijven af om hen te interesseren. Contacten worden gelegd via beurzen, handelsdelegaties of bedrijfsbezoeken. Reactieve acquisitie richt zich op aangedragen tips uit het acquisitienetwerk en andere intermediairs. Dit wordt ook wel een ‘lead’ genoemd. Vervolgens wordt geprobeerd het bedrijf te overtuigen van de waarde van de vestiging in de regio of gemeente en wordt het ondersteund in het gehele traject van vestiging.¹¹

2-2 acquisitiebeleid Rotterdam

Rotterdam heeft geen integraal beleidskader voor acquisitie. In verschillende beleidsstukken wordt wel aandacht besteed aan acquisitie van bedrijven.

- In het *Coalitieakkoord 2014-2018* is opgenomen dat het laten toenemen van de bedrijvigheid in de stad door het binnenhalen van (internationale) bedrijven een speerpunt is binnen het thema ondernemen in de stad. In het *Coalitieakkoord 2018-2022* wordt ingezet op het acquireren van bedrijven uit de IT-sector en groene bedrijven.
- Het programma *Rotterdam Internationaal 2015-2020* richt zich op internationale acquisitie en specifieke economische sectoren.
- Het programma *Roadmap Next Economy (RNE)* richt zich op ‘een transitie naar een nieuwe inrichting van de economie’ in samenwerking met de Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH). Dit programma borduurt voort op de investeringsstrategie van de MRDH waarin impliciet wordt gestuurd op het binnenhalen van meer bedrijvigheid.
- Voor versterking van de economie is een *clusteraanpak* opgesteld. Voor vier clusters (Maritiem, Clean Tech, Medisch en Food) zijn prioriteiten geformuleerd om verdere ontwikkeling te realiseren. In deze clusteraanpak is ook aandacht voor het aantrekken van bedrijven.¹²

coalitieakkoord

Het ‘Coalitieakkoord 2014-2018’ richt zich bij het thema ondernemen op het creëren van een goed vestigingsklimaat. Het promoten van ondernemerschap en het verleiden van bedrijven, partners en ondernemers zich duurzaam te vestigen in Rotterdam staat centraal. Uiteindelijk moet dit leiden tot een toename van zowel werkgelegenheid als de investeringen in de stad. Het richt zich vooral op het verder ontwikkelen van sterke sectoren in de stad zoals zorg, haven en techniek.

Het thema ‘Nieuwe economie’ in het ‘Coalitieakkoord 2018-2022’ heeft de ambitie om de economische groei en de werkgelegenheid in Rotterdam structureel boven het

¹⁰ www.investinholland.nl.

¹¹ zie onder andere Rotterdampartners.nl en NHN.nl.

¹² Gemeente Rotterdam, ‘Begroting 2018’, september 2017.

landelijk niveau te laten stijgen. Concrete actie hiervoor is het stimuleren en faciliteren van nieuw ondernemerschap en circulaire economie, met een prioriteit op de IT-sector, het MKB en (duurzame) bedrijven. Rotterdam moet de vestigingsplek worden voor IT-bedrijven en bedrijven met een focus op (groene) innovatie. Concreet wordt dit opgepakt door de lobby voor het acquireren van deze bedrijven te verstevigen.

Rotterdam Internationaal 2015-2020

De uitgangspunten van de internationale acquisitie worden benoemd in het strategisch document Rotterdam Internationaal 2015-2020. Het hoofddoel ofwel 'leading principle' van de internationale betrekkingen is het stimuleren van de Rotterdamse economie. Dit moet tot stand komen via de onderstaande inspanningen.

- Het stimuleren van internationale economische activiteiten, met name door het aantrekken van:
 - bedrijven: met name acquisitie van dochterondernemingen van internationale bedrijven;
 - investeringen in vastgoed en economische ontwikkeling in de regio Rotterdam;
 - ladingstromen: import en export van goederen in de Rotterdamse haven;
 - internationale evenementen: congressen, cultuur- en sportevenementen;
 - bezoekers: (zakelijke) toeristen, studenten.
- Het vermarkten van Rotterdamse kennis, door:
 - kennis te halen op terreinen waarop er van anderen geleerd kan worden;
 - kennis te vermarkten waar dat bijdraagt aan de doelstellingen;
 - thema's en projecten te markeren waar de stad goed in is.

De beschreven doelstellingen worden jaarlijks uitgewerkt in een Programma Internationale en Europese Activiteiten (PIEA), waarin vooral de uitvoering centraal staat. In dit uitvoeringsprogramma wordt een focus gelegd op vijf prioritaire sectoren, waarmee Rotterdam aansluit bij op nationaal niveau geformuleerd topsectorenbeleid.¹³ De prioritaire economische sectoren voor Rotterdam zijn:

- 1 (medisch) life sciences;
- 2 clean tech;
- 3 maritiem;
- 4 offshore;
- 5 (agro) food.

Roadmap Next Economy

De RNE richt zich op een economische transitie van de metropoolregio met nadruk op nieuwe sectoren en klimaatafspraken. Het is een onderdeel van de Agenda Economisch Vestigingsklimaat van de MRDH. De ambitie is de concurrentiekracht van de regio te verbeteren en de bedrijvigheid in de regio te versterken met als doel onder andere een positieve invloed te hebben op de werkgelegenheid.

Het programma bestaat uit zes werkvelden: werklocaties in de regio, een slimme infrastructuur, een regionale brandingstrategie, sterke bedrijfsclusters, onderwijs en de arbeidsmarkt en commercieel ontwikkelen van de landelijke gebieden.

¹³ Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (2011), 'Naar de top: het bedrijvenbeleid in actie(s)', 13 september 2011.

clusteraanpak

De gemeente richt zich specifiek op de ontwikkeling van clusters die als kansrijk zijn aangemerkt. Het gaat hierbij om de clusters Maritiem, Medisch, Clean Tech en Food. Per cluster zijn prioriteiten benoemd die vooral moeten bijdragen aan de ontwikkeling van innovatieve bedrijvigheid.

2-3 actoren acquisitie in Rotterdam

Op het gebied van (internationale) acquisitie is de grootste rol weggelegd voor de stichting Rotterdam Partners. Deze stichting is verantwoordelijk voor de promotie van Rotterdam in binnen- en buitenland met als doel het werven van bezoekers, congressen en bedrijven. Naast Rotterdam Partners zijn er nog andere (regionale) partijen die zich bezighouden met de acquisitie van bedrijven: InnovationQuarter (IQ) voor de regio Rotterdam en het Havenbedrijf Rotterdam. De gemeentelijke organisatie verzorgt daarnaast zelf het concern accountmanagement, gericht op het verkrijgen en behouden van partnerschappen met belangrijke bedrijven. Ook levert de gemeente ondersteuning aan handelsmissies door vertegenwoordiging van de burgemeester of collegeleden. Handelsmissies zijn overigens meestal gericht op het vergroten van kansen van Nederlandse bedrijven in het buitenland. Alleen wanneer het gaat om het aangaan van contacten met buitenlandse bedrijven gericht op vestiging in Nederland, behoort het tot het speelveld van acquisitie.

Bij het binnenhalen van bedrijven spelen verder nog diverse commerciële partijen een rol. Het gaat dan bijvoorbeeld over projectontwikkelaars of verhuurders die bedrijven zoeken die zich willen vestigen in kantoorlocaties.

De MRDH heeft zelf geen actieve rol op het gebied van acquisitie, maar initieert en financiert wel activiteiten van Rotterdam Partners en InnovationQuarter.

Rotterdam Partners

Organisaties die zich inzetten voor de acquisitie gericht op een stad of een sector vallen onder de noemer Investment Promotion Agencies. Als zij zich vooral richten op internationale acquisitie worden zij ook wel Foreign Investment Agencies genoemd. Rotterdam Partners is voor Rotterdam het investeringsagentschap en daarmee de belangrijkste speler op het gebied van marketing en acquisitie. Rotterdam Partners is een stichting en wordt gesubsidieerd door de gemeente. In 2014 is Rotterdam Partners ontstaan uit een fusie van drie organisaties:

- Economic Development Board Rotterdam (EDBR);
- Rotterdam Investment Agency (RIA);
- Rotterdam Marketing.

Rotterdam Partners bestaat uit vier organisatieonderdelen: Netwerken, Marketing en Communicatie (NMC), International Trade & Investment (IT&I), Convention Bureau & Tourism Board (CVB&TB) en Hospitality. De acquisitie van (buitenlandse) bedrijven en investeringen valt onder de afdeling IT&I.

InnovationQuarter

InnovationQuarter (IQ) is een regionale ontwikkelingsmaatschappij (ROM).¹⁴ De gemeente Rotterdam is aandeelhouder voor 10,8%.¹⁵ Andere aandeelhouders zijn het ministerie van Economische Zaken en Klimaat, de provincie Zuid-Holland, Erasmus MC, TU Delft en de gemeenten Delft, Dordrecht, Leiden.¹⁶ IQ is in 2014 opgericht om Zuid-Holland en de regio Rotterdam op de kaart te zetten en de bedrijvigheid van de regio te stimuleren. De kerntaken van IQ zijn innoveren, investeren, vestigen en internationaliseren. Al deze activiteiten hebben als doel te zorgen voor samenwerking tussen en groei van bedrijven. Onder de noemer 'vestigen' vallen de directe inspanningen om bedrijven te overtuigen zich in de regio te vestigen.

De werkzaamheden van IQ overlappen op het gebied van acquisitie met de werkzaamheden van Rotterdam Partners, maar IQ focust zich vooral op de regio rondom Rotterdam en Rotterdam Partners focust zich op Rotterdam zelf. Beide partijen werken samen in het programma Invest in Holland. De gemeente neemt deel aan IQ als aandeelhouder, waardoor IQ een verbonden partij van de gemeente Rotterdam is.

Havenbedrijf Rotterdam

Het Havenbedrijf Rotterdam (ook wel de Port of Rotterdam Authority) is beheerder, exploitant en ontwikkelaar van de Rotterdamse haven en het omringende industriegebied. Deze van oorsprong gemeentelijke organisatie is sinds 2004 verzelfstandigd en de gemeente neemt deel in het havenbedrijf als aandeelhouder (voor 70,83%).¹⁷ Vanuit zijn hoedanigheid als ontwikkelaar van het havenindustriële complex houdt het havenbedrijf zich ook bezig met het aantrekken van (buitenlandse) investeringen en bedrijfsvestigingen. De Rotterdamse haven is als grootste Europese haven een belangrijke speler in de bedrijvigheid in de gemeente Rotterdam, waardoor het havenbedrijf ook een rol heeft in de internationale acquisitie.

2-4 vestiging van bedrijven in Rotterdam

Over de vestiging van buitenlandse bedrijven in Rotterdam is enige informatie beschikbaar. Internationale bedrijven die zich vestigen met ondersteuning van Rotterdam Partners of InnovationQuarter tekenen een bevestigingsbrief. Hierin verklaren zij dat zij zich dankzij de ondersteuning vestigen in Rotterdam. Ook geven zij aan hoeveel arbeidsplaatsen ze verwachten te gaan creëren in de komende drie jaar. Rotterdam Partners was in 2017 betrokken bij 51 binnengehaalde projecten die goed zijn voor ruim 1.100 banen in de komende drie jaar.¹⁸ InnovationQuarter heeft in 2017 vijftig bedrijven ondersteund bij vestiging, verhuizing of uitbreiding. Deze bedrijven verwachten in drie jaar 1.200 arbeidsplaatsen te creëren in de regio.¹⁹ Of bedrijven deze verwachting vervolgens waarmaken is niet bekend.

¹⁴ Een ROM is een organisatie waarin het rijk, de provincie en gemeenten samenwerken om de regionale economie te versterken.

¹⁵ InnovationQuarter, 'Terugblik InnovationQuarter jaarverslag 2015', 2016.

¹⁶ Gemeente Rotterdam, 'Beleidskader verbonden partijen 2014-2018', september 2014.

¹⁷ Gemeente Rotterdam, 'Beheerverslag deelnemingen 2016-2017', september 2017.

¹⁸ Rotterdam Partners, 'Investments in Rotterdam 2017', 2018.

¹⁹ InnovationQuarter, 'InnovationQuarter Jaarverslag 2017 – Terugblik', maart 2018.

Ook is informatie aanwezig over de mate waarin bedrijven zich verplaatsen naar Rotterdam. Daaruit blijkt dat vooral veel logistieke bedrijven en zakelijke dienstverleners zich in de afgelopen jaren in Rotterdam hebben gevestigd. Specifiek lijkt Rotterdam het goed te doen bij het aantrekken van vestigingen in het maritieme cluster en de kennisintensieve industrie.²⁰ Het is niet duidelijk of het hierbij gaat om buitenlandse bedrijven of om bedrijven die zich vanuit Nederland in Rotterdam hebben gevestigd. Ook is niet duidelijk hoeveel arbeidsplaatsen deze bedrijven hebben gecreëerd.

2-5 bestuurlijke en ambtelijke verantwoordelijkheid

De uitvoering van de acquisitie van bedrijven wordt gefinancierd vanuit het programma Economische Zaken en valt daarmee onder de bestuurlijke verantwoordelijkheid van de wethouder Economie, Wijken en kleine kernen. Ambtelijk valt het onder het cluster Stadsontwikkeling.

2-6 financieel

De financiering bestaat voornamelijk uit bijdragen aan Rotterdam Partners en InnovationQuarter. Jaarlijks ontvangt Rotterdam Partners een subsidie uit het programma Economische zaken. In 2017 ging het om een bedrag € 7,6 mln. Voor InnovationQuarter heeft de gemeente in 2014 een kapitaalstorting gedaan van € 3 mln. De gemeente betaalt daarnaast jaarlijks een exploitatiebijdrage van € 0,5 mln.²¹

Indirect betaalt de gemeente ook via de MRDH aan inspanningen op het gebied van acquisitie en regiopromotie. De gemeente Rotterdam draagt naar rato bij voor het beleidsonderdeel economisch vestigingsklimaat. De deelnemersbijdrage bedroeg in 2017 € 1,6 mln.²²

3 doel- en vraagstelling

3-1 doelstelling

Met dit onderzoek beoogt de rekenkamer inzicht te krijgen in:

- de kwaliteit van de uitvoering van het acquisitiebeleid;
- de mate waarin dit beleid leidt tot het realiseren van de doelen.

De centrale vraag van dit onderzoek luidt als volgt:

Wat is de kwaliteit van de uitvoering van het acquisitiebeleid van de gemeente Rotterdam en leidt dit beleid tot het realiseren van de gestelde doelen?

²⁰ Gemeente Rotterdam, 'Economische verkenning Rotterdam 2018, Rotterdam: aantrekkelijke stad', 2018.

²¹ Jaarrekening gemeente Rotterdam 2017, p. 584.

²² Jaarrekening gemeente Rotterdam 2017, p. 504.

deelvragen

- 1 Beschikt de gemeente over een samenhangend acquisitiebeleid?
- 2 Is de uitvoering van het acquisitiebeleid adequaat?
- 3 Wat is de ontwikkeling van het aantal nieuw vestigende en vertrekkende bedrijven in Rotterdam, hoeveel banen heeft dit per saldo opgeleverd en zijn hiermee gestelde doelen gerealiseerd?
- 4 Zijn er knelpunten in het vestigingsklimaat die invloed hebben op de vestiging van bedrijven en in welke mate speelt de gemeente hier op in?
- 5 In welke mate heeft acquisitie bijgedragen aan het bereiken van de gestelde doelen?

4 afbakening en normenkader

4-1 afbakening van het onderzoek

Als het gaat over acquisitiebeleid wordt vaak gesproken over het aantrekken van (buitenlandse) directe investeringen (ook wel BDI genoemd).²³ Deze directe investeringen bestaan uit alle transacties gericht op het oprichten van bedrijven en het verwerven van aandelenkapitaal (voor fusie of overname) door buitenlandse ondernemingen in Nederlandse ondernemingen. Ook andere financiële transacties zoals de aan- en verkopen van onroerend goed vallen hieronder.²⁴

Het onderzoek van de rekenkamer beperkt zich tot een deel van de directe investeringen. Centraal staan de investeringen die leiden tot de *fysieke vestiging* van een bedrijf. Dit kunnen zowel eerste vestigingen zijn (ook wel 'greenfields' genoemd) als aanpassing of uitbreiding van bestaande vestigingen.²⁵ Financiële transacties die zijn gericht op bijvoorbeeld het verwerven van aandelen of het investeren in vastgoed, vallen buiten de scope van het onderzoek. De rekenkamer kijkt in het onderzoek niet alleen naar de vestiging van bedrijven vanuit het buitenland. Ook vestiging van bedrijven vanuit andere steden naar Rotterdam wordt meegenomen bij het bepalen van de effecten.

Het succes van het acquisitiebeleid hangt sterk samen met de aantrekkelijkheid van het *vestigingsklimaat* van de gemeente. Hoe aantrekkelijker dit is, hoe sneller bedrijven geneigd zijn zich in Rotterdam te vestigen. Bij het onderzoeken van het acquisitiebeleid dient dan ook aandacht te zijn voor het vestigingsklimaat. Daarbij ligt het accent op eventueel aanwezige belemmeringen die van invloed zijn op de keuze van bedrijven zich in Rotterdam te vestigen.

onderzoekperiode

Het onderzoek richt zich op de uitvoering en ontwikkeling vanaf het coalitieakkoord uit 2014. Dit is bovendien het jaar waarin Rotterdam Partners, InnovationQuarter en de MRDH zijn opgericht.

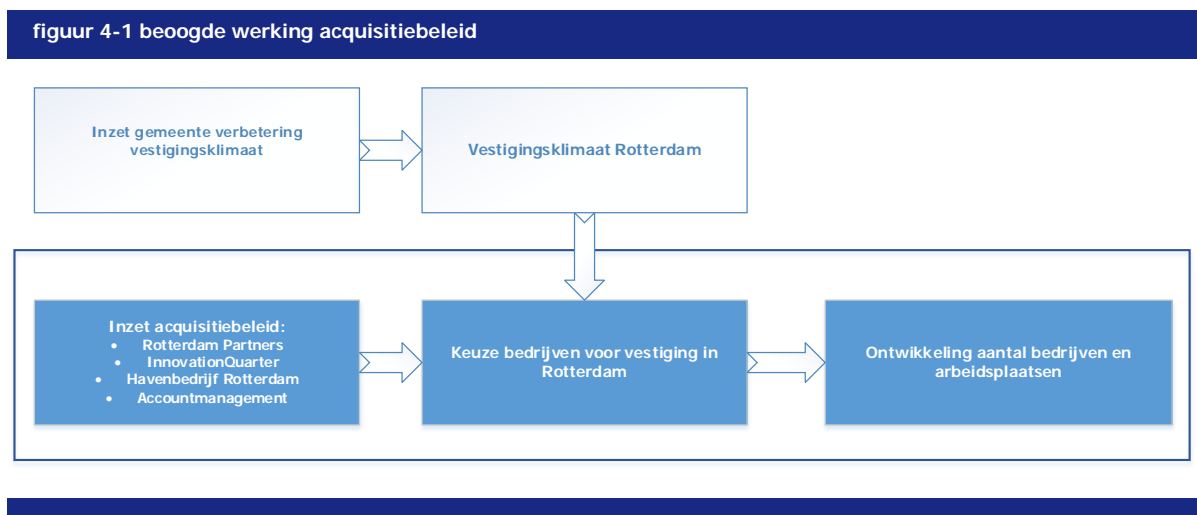
²³ Vaak wordt ook de Engelse aanduiding Foreign Direct Investments (FDI) gebruikt.

²⁴ Netherlands Foreign Investment Agency, 'Resultaten 2017, januari 2018.

²⁵ Netherlands Foreign Investment Agency, 'Resultaten 2017, januari 2018.

vaststellen effecten

Zoals in hoofdstuk 2 is aangegeven, spelen diverse factoren een rol bij de ontwikkeling van het aantal nieuw vestigende bedrijven. Het gaat om economische omstandigheden, de aantrekkelijkheid van het vestigingsklimaat en de inspanningen gericht op promotie en acquisitie. In de onderstaande figuur is een vereenvoudigde weergave opgenomen van de werking van het acquisitiebeleid.

Het onderzoek richt zich op het omkaderde deel. Het gaat om het vaststellen of het acquisitiebeleid van invloed is geweest op de keuze voor Rotterdam en in welke mate dit heeft geleid tot de vestiging van extra bedrijven en arbeidsplaatsen. Beleidsinspanningen van de gemeente gericht op verbetering van het vestigingsklimaat maken geen onderdeel uit van het onderzoek. Wel wordt gekeken naar belemmeringen die van invloed zijn op de keuze van bedrijven zich in Rotterdam te vestigen.

In het onderzoek richt de rekenkamer zich op de aannemelijkheid dat de uitgevoerde activiteiten van het acquisitiebeleid bijdragen aan geconstateerde effecten. In het onderzoek kijkt de rekenkamer hiervoor naar drie elementen:

- 1 de mate waarin het aannemelijk is dat de activiteiten een bijdrage *kunnen* leveren aan de gestelde doelen;
- 2 de mate waarin de uitvoering van de ingezette acquisitie-inspanningen van een dermate goed niveau zijn dat verwacht mag worden dat dit een bijdrage heeft geleverd aan de geconstateerde effecten;
- 3 de mate waarin bedrijven die zich hebben gevestigd in Rotterdam constateren dat de acquisitie-inspanningen hun keuze voor de gemeente hebben beïnvloed.

Bij het derde element gaat het om het inzichtelijk maken van de mate waarin de vestiging van bedrijven daadwerkelijk komt door acquisitie-inspanningen. Mogelijk had een bedrijf dat zich met ondersteuning heeft gevestigd in Rotterdam dat sowieso wel gedaan. Dit laatste wordt ook wel 'deadweight' genoemd.²⁶

Bij het bepalen van de effecten kijkt de rekenkamer alleen naar arbeidsplaatsen die bij de zich vestigende bedrijven zijn ontstaan. De additionele effecten van vestiging van

²⁶ United Nations Conference on Trade and Development, 'Evaluating investment promotion agencies', New York/Genève, 2008.

nieuwe bedrijven op andere bedrijven in Rotterdam worden buiten beschouwing gelaten.²⁷

4-2 normenkader

Hieronder is per deelvraag aangegeven welke normen de rekenkamer hanteert voor de beantwoording. Wanneer hiervoor aanleiding is, worden normen in de loop van het onderzoek aangevuld en/of aangescherpt.

1 Beschikt de gemeente over een samenhangend acquisitiebeleid?

- de gemeente beschikt over beleid waarin alle facetten van acquisitie aan bod komen;
- het beleid bevat meetbare en eenduidige doelstellingen en de verschillende onderdelen sluiten op elkaar aan;
- de ingezette instrumenten richten zich op logische activiteiten en doelgroepen die bijdragen aan het bereiken van de doelstellingen;
- de taken, rollen en verantwoordelijkheden van bij het acquisitiebeleid betrokken partijen zijn helder afgebakend.

2 Is de uitvoering van het acquisitiebeleid adequaat?

- er vindt een planmatige aanpak van de acquisitie plaats;
- er is sprake van een heldere onderlinge afstemming en coördinatie tussen betrokken partijen in de uitvoering;
- betrokken partijen voeren hun taken uit zoals dit is afgesproken;
- de doelgroep wordt daadwerkelijk bereikt;
- de kwaliteit van de dienstverlening en begeleiding voldoet aan de verwachtingen van de doelgroep.

3 Wat is de ontwikkeling van het aantal nieuw vestigende en vertrekkende bedrijven in Rotterdam, hoeveel banen heeft dit per saldo opgeleverd en zijn hiermee gestelde doelen gerealiseerd?

Voor de beantwoording van deze vraag hanteert de rekenkamer geen normen, maar een aantal indicatoren, waaronder in ieder geval de volgende:

- de kenmerken van de huidige bedrijvenpopulatie;
- de ontwikkeling van het aantal nieuw vestigende bedrijven;
- de ontwikkeling van het aantal vertrekkende bedrijven;
- de ontwikkeling per sector;
- het aantal arbeidsplaatsen bij nieuw vestigende bedrijven en vertrekkende bedrijven;
- de ontwikkeling van het aantal arbeidsplaatsen bij nieuw vestigende bedrijven in vergelijking tot andere bedrijven;
- de mate waarin arbeidsplaatsen door Rotterdammers wordt ingevuld;
- de ontwikkelingen in vergelijking met andere gemeenten.

4 Zijn er knelpunten in het vestigingsklimaat die invloed hebben op de vestiging van bedrijven en in welke mate speelt de gemeente hier op in?

- de gemeente heeft inzicht in belemmeringen in het vestigingsklimaat die invloed hebben op de vestiging van nieuwe bedrijven;

²⁷ Hierbij gaat het bijvoorbeeld over effecten op de werkgelegenheid en investeringen in andere sectoren als juridische of financiële dienstverlening, horeca en de woningmarkt. Dit wordt ook wel aangeduid als multiplier effecten.

- de gemeente zet actief in op geconstateerde belemmeringen in het vestigingsklimaat.
- 5 In welke mate heeft acquisitie bijgedragen aan het bereiken van de gestelde doelen?
- voor nieuw vestigende bedrijven heeft de ondersteuning en begeleiding invloed gehad op hun keuze zich in Rotterdam te vestigen.

5 onderzoeksaanpak

5-1 werkzaamheden

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden maakt de rekenkamer gebruik van vier methoden: documentanalyse, data-analyse, literatuuronderzoek en interviews. In de onderstaande tabel is per methode aangegeven welke onderzoeksvraag daarmee wordt beantwoord.

tabel 5-1: methoden

methode	onderzoeksvraag
documentanalyse	1 Beschikt de gemeente over een samenhangend acquisitiebeleid?
	2 Is de uitvoering van het acquisitiebeleid adequaat?
data-analyse	3 Wat is de ontwikkeling van het aantal nieuw vestigende en vertrekkende bedrijven in Rotterdam, hoeveel banen heeft dit per saldo opgeleverd en zijn hiermee gestelde doelen gerealiseerd?
literatuuronderzoek	5 In welke mate heeft acquisitie bijgedragen aan het bereiken van de gestelde doelen?
interviews	2 Is de uitvoering van het acquisitiebeleid adequaat?
	4 Zijn er knelpunten in het vestigingsklimaat die invloed hebben op de vestiging van bedrijven en in welke mate speelt de gemeente hier op in?
	5 In welke mate heeft acquisitie bijgedragen aan het bereiken van de gestelde doelen?

De uitvoering van het acquisitiebeleid vindt grotendeels plaats door organisaties die door de gemeente worden gesubsidieerd of waar de gemeente een belang in heeft. De rekenkamer is bevoegd alle informatie te onderzoeken bij instellingen waarvan de gemeenten minimaal 50% van de aandelen bezit of een subsidie of lening verstrekt met een omvang van minimaal 50% van de baten. Naar verwachting zijn Rotterdam Partners en het havenbedrijf de belangrijkste uitvoerende partijen. De gemeente is de enige financier van Rotterdam Partners. Bij het havenbedrijf heeft de gemeente een belang van 70,83%.²⁸ De rekenkamer is daarmee bevoegd bij beide organisaties alle benodigde informatie te onderzoeken.

documentanalyse

Door middel van het verzamelen en analyseren van informatie uit beleidsstukken en andere relevante documenten wordt inzichtelijk gemaakt hoe het acquisitiebeleid is vormgegeven en hoe het wordt uitgevoerd. Waar mogelijk wordt een eerste inzicht gekregen in de mate waarin doelen worden gerealiseerd. Relevante bronnen zijn:

- beleidsdocumenten van gemeente en betrokken partners;

²⁸ Gemeente Rotterdam, 'Beheerverslag deelnemingen 2016-2017', september 2017.

- rapportages en jaarcijfers van betrokken partijen;
- uitgevoerde onderzoeken.

data-analyse

Door middel van het verzamelen, koppelen en analyseren van beschikbare data over het vestigen en vertrekken van bedrijven in Rotterdam wordt een beeld geschetst van de bedrijvenpopulatie en de dynamiek daarbinnen. Naast de ontwikkeling van het aantal bedrijven wordt ingegaan op de ontwikkeling van de werkgelegenheid. Waar mogelijk wordt ingezoomd op specifieke clusters en vestigingslocaties. Aandacht gaat daarbij uit naar (internationale) bedrijven die zich in de afgelopen jaren in Rotterdam hebben gevestigd. Data zullen onder andere (indien mogelijk) worden uitgevraagd bij de gemeente, de Kamer van Koophandel, LISA/Bedrijvenregister Zuid-Holland, CBS en bij acquisitie betrokken partners.

literatuuronderzoek

Op basis van een analyse van literatuur over acquisitie en het vestigingsklimaat wordt inzicht gekregen in wat bekend is over wat werkt en wat niet werkt op het gebied van acquisitie. Er zijn verschillende internationale studies verschenen over de effectiviteit van 'Foreign Investment Agencies' en er zijn ook diverse nationale en internationale studies over vestigingsklimaatfactoren beschikbaar. Inzichten uit deze studies worden gebruikt om te beoordelen of sprake is van het gebruik van logische instrumenten die effect kunnen hebben. Eventueel worden ter aanvulling van het literatuuronderzoek één of meer wetenschappers geïnterviewd.

interviews

De interviews dienen een beeld te geven van de uitvoering van het acquisitiebeleid, belemmeringen die worden ervaren vanuit het vestigingsklimaat en de invloed van acquisitie-inspanningen op het vestigen in Rotterdam. De rekenkamer interviewt hiervoor een mix van betrokken partijen:

- beleidsmedewerkers van de gemeente;
- vertegenwoordigers van acquisitie-organisaties;
- bedrijven die zich in de afgelopen jaren in Rotterdam hebben gevestigd met ondersteuning van één van de acquisitie-organisaties;
- bedrijven die zich in de afgelopen jaren in Rotterdam hebben gevestigd zonder ondersteuning van een acquisitie-organisatie.

In totaal wordt uitgegaan van dertig interviews met bedrijven en vijf interviews met de gemeente en acquisitie-organisaties.

De rekenkamer verwacht dat met de interviews een goed beeld wordt gekregen van de uitvoering en effecten van het acquisitiebeleid. Mocht echter blijken dat de doelgroep onderling dermate verschilt dat met dit met de interviews niet is af te dekken, dan kan een breder, kwantitatief beeld nodig zijn. Een enquête onder bedrijven die zich in de afgelopen jaren in Rotterdam hebben gevestigd, is in dat geval mogelijk een nuttige aanvulling. Afhankelijk van de ingeschatte noodzaak en de praktische mogelijkheden deze groep te benaderen zal de rekenkamer dan een enquête uitvoeren.

6 organisatie en planning

6-1 organisatie

Het onderzoek zal worden uitgevoerd door een onderzoeksteam van de rekenkamer bestaande uit:

- Peter Bouwmeester;
- Samantha Langendoen;
- Jaap Wils (projectleider).

6-2 planning

De uitvoering van het onderzoek start in juli 2018. De bevindingen uit het onderzoek worden in een conceptnota van bevindingen vastgelegd. De rekenkamer stelt de gemeente in de gelegenheid op deze bevindingen te reageren door de conceptnota van bevindingen voor ambtelijk wederhoor aan te bieden. Na verwerking van de ambtelijke reactie stelt de rekenkamer een bestuurlijke nota op. Daarin presenteert de rekenkamer de conclusies en aanbevelingen die volgen uit het onderzoek. De bestuurlijke nota zal, met de nota van bevindingen als bijlage, voor wederhoor aan het college van B en W worden voorgelegd. De reactie van het college van B en W wordt samen met het nawoord van de rekenkamer in het definitieve rapport opgenomen. Naar verwachting zal het rapport in het eerste kwartaal van 2019 aan de raad worden aangeboden.

7 privacy

In dit onderzoek wordt gebruikgemaakt van secundaire data-analyse om inzicht te krijgen in de ontwikkeling van bedrijven die zich in Rotterdam hebben gevestigd. Gegevens worden gekoppeld op het niveau van individuele gegevens over vestigingen. Het gaat hierbij om gegevens over de bedrijfsactiviteiten, aantal werkzame personen, Kamer van Koophandelnummer en postcode. Deze gegevens zijn niet aan te merken als persoonsgegevens.

Via de andere onderzoeksactiviteiten worden ook geen persoonsgegevens verwerkt, anders dan gegevens van medewerkers van de gemeente, geïnterviewde bedrijven en betrokken organisaties zonder welke de rekenkamer het onderzoek niet zou kunnen uitvoeren. De gegevens van deze medewerkers zullen beperkt zijn tot hun naam, functie en zakelijke contactgegevens en conform de bepalingen van de AVG en het daarop gebaseerde privacybeleid van de rekenkamer (zie verschillende documenten op www.rekenkamer.rotterdam.nl) verwerkt worden. In het onderzoek worden geen bijzondere persoonsgegevens verwerkt.